

воєнного стану створюють складні виклики для захисту прав та інтересів людини, проте навіть в таких обставинах важливо дотримуватися міжнародних норм та стандартів з прав людини. Зазначимо важливі аспекти захисту прав та інтересів людини в умовах воєнного стану: забезпечення основних прав та свобод; соціально-гуманітарний захист внутрішньо переміщеним особам, тобто забезпечення доступу до харчування та медичної допомоги, особливо для уразливих груп населення (дітей, літніх людей, людей з інвалідністю тощо); дотримання міжнародних положень щодо захисту прав в рамках конвенцій, адже важливо враховувати міжнародні стандарти у сферах прав людини та гуманітарного права під час воєнного стану.

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 01.05.2023 № 254/2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/2023#Text>.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

УДК 342.72/.73+347.152+172.1
DOI: 10.31733/15-03-2024/1/218-220

Олександр СТАСЮК

здобувач наукового ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

В умовах повномасштабної війни та постійних гібридних дій з боку країни-агресора важливо акцентувати увагу на діяльності організацій громадянського суспільства (далі – ОГС) щодо розв’язання проблем гуманітарного та інфраструктурного характеру. Важливо відзначити, що в країнах з розвиненою демократією громадянське суспільство виступає рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних, політичних та безпекових завдань. ОГС забезпечують:

- надання якісних та економічно ефективних соціальних послуг, у тому числі таких, які не можуть забезпечити ні держава, ні комерційні організації (переважно способом вироблення інноваційних підходів до забезпечення таких послуг);
- організацію громадян для самостійного задоволення їхніх інтересів без додаткових фінансових або адміністративних витрат з боку держави;
- поширення благодійництва і надання адресної та оперативної благодійної допомоги;
- неполітичне, тобто без мети здобуття політичної влади, представлення та просування інтересів різних груп населення і безпосередньо серед громадян, і в комунікації з політичними акторами;
- участь в ухваленні рішень і забезпечення у такий спосіб більшої ефективності рішень з огляду на врахування інтересів різних соціальних груп;
- здійснення громадського контролю за владою та боротьби з корупцією[1].

За даними державної служби статистики України, станом на 1 січня 2023 р. в Україні було зареєстровано 99 556 громадських організацій, 28 757 професійних спілок, 27 091 релігійна організація, 26 846 благодійних організацій, 2212 асоціацій громадських об’єднань, 1762 органи самоорганізації населення та 318 творчих спілок. Ці дані не охоплюють ОГС,

заресстровані в Автономній Республіці Крим і в місті Севастополь, оскільки доступ до цих територій протягом року був відсутній. Відповідно до результатів соціологічного дослідження «Громадянське суспільство України в умовах війни – 2022», опублікованого у 2023 році ІСАР «Єднання», у 2022 р. було створено 6367 нових благодійних організацій задля реагування на нагальні потреби, що виникають внаслідок війни. Це значне зростання порівняно з 830 благодійними організаціями, створеними у 2021 р. [2].

Досвід останніх років виявив, особливо після початку повномасштабного вторгнення, що органи публічної влади неспроможні самостійно вирішити більшість виникаючих проблемних ситуацій в гуманітарному секторі.

З іншого боку, діяльність ОГС наочно вказує на їхню здатність ефективно та оперативно вирішувати подібні завдання. В більшості випадків вона виявилася системною, сприяючи накопиченню досвіду, встановленню соціальних зв'язків та здобуттю довіри суспільства. Саме тому держава виявляє зацікавленість у постійному розвитку громадських організацій та забезпеченні повноцінної підтримки громадянського суспільства.

Слабкою ланкою кожної ОГС є недостатнє фінансування. Більшість ОГС є неприбутковими організаціями, їхня діяльність визначена статутом та не передбачає прибутку. На сьогодні найбільше фінансових ресурсів для забезпечення діяльності ОГС надходить від благодійників, найактивнішими з яких є нерезиденти, найменше – з державного бюджету. Важливо зауважити, що така ситуація є не зовсім справедливою, адже саме держава є одним із тих суб'єктів, що найбільше зацікавлені в ефективній діяльності громадських організацій, оскільки вона делегує їм частину своїх повноважень. У 2023 р. лише 2–3 % бюджету пересічної української ОГС формувалося за рахунок коштів держави, тоді як у країнах Східної Європи – членах ЄС цей показник становить 40–60 % [1].

До яких потенційних загроз може призвести недостатня державна підтримка ОГС?

По-перше, це саме існування ОГС, яке є необхідним для держави. Норми чинного законодавства вимагають такого рівня звітності, який може бути забезпечений лише професійним бухгалтером. Оплата комунальних послуг, оренда офісного приміщення та виплати заробітної плати персоналу можуть стати перешкодою для існування навіть доволі успішних громадських організацій в довгостроковій перспективі.

Також міжнародні донорські проєкти, з огляду на значно вищі фінансові можливості, можуть запропонувати набагато більші зарплати, що створює умови для переходу до них персоналу з українських ОГС. Чим значно зменшується спроможність громадянського суспільства в Україні.

По-друге, використання ОГС акторами, які стоять за гібридною війною, для впливу на внутрішню ситуацію в країні може мати низку загроз. Через нестачу фінансування ОГС ризикують стати залежними від грантодавців та донорів, особливо ті, які працюють в інформаційному просторі або займаються антикорупційною діяльністю. Донор, який надає фінансову підтримку ОГС, може на певних етапах контролювати результати її діяльності та спрямовувати її у власних інтересах, як на території України, так і за її межами.

Протидією загрозі деструктивного впливу на громадянське суспільство через діяльність ОГС буде потужна державна підтримка громадських організацій. Варто вдосконалити чинний механізм фінансування громадських організацій шляхом впровадження інструменту «відсоткової філантропії», який передбачає перерахування певного фіксованого відсотка від податку з доходів фізичних осіб на користь тієї чи іншої неприбуткової організації, яку обирає сам платник. Імплементация та використання такого механізму дозволить збільшити обсяги фінансових надходжень ОГС, унеможливить застосування адміністративного впливу на їхню діяльність та дозволить створити справедливе середовище практичного функціонування, за якого більшими фінансовими ресурсами розпоряджатимуться ті громадські організації, що надають якісніші та необхідніші послуги на прозорих і безоплатних умовах. Допомога ОГС може бути надана не тільки в фінансовому вигляді. Це можуть бути консультації, надання інформації, забезпечення приміщеннями, інформаційна підтримка діяльності ОГС через державні ЗМІ тощо.

Забезпечення фінансової стабільності буде сприяти стимулюванню тривалої та незалежної діяльності громадських організацій, що, своєю чергою, вказуватиме на відповідальність ОГС перед громадами за взяті на себе зобов'язання. Відтак, створивши передумову можливості фінансування діяльності громадських організацій за кошти кожної окремої особи як складової одиниці громади, відкриється перспектива позитивного впливу на основу проблеми – фінансову нестабільність громадських організацій.

Впровадження механізмів державної підтримки дозволить ОГС зосередитись на

виконанні своїх статутних цілей, мети, заради якої створювалась громадська організація, а не на пошуку коштів для виживання організації. Це сприятиме зміцненню громадянського суспільства в Україні, посиленню його стійкості до гібридних загроз та підвищенню ефективності вирішення соціально-економічних, гуманітарних, політичних та безпекових питань.

Важливо пам'ятати, що ОГС є невід'ємною та важливою складовою демократичного суспільства. Вони відіграють ключову роль у захисті прав та інтересів громадян, а також сприяють розвитку громадянського суспільства в цілому. Підтримка ОГС – це не лише важливий механізм забезпечення їхньої діяльності, але й інвестиція у майбутнє України.

1. Вінніков О. Ю., Красносільська А. О., Лацуба М. В. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні. Київ : Агентство «Україна», 2012. 80 с.

2. 2022. Індекс сталості організацій громадянського суспільства. Звіт по Україні. Жовтень 2023. URL : http://www.ucipr.org.ua/images/files/1864/1864_file.pdf.

УДК 342.727

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/220-221

Сергій ТИХОНЕНКО

аспірант кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

СВОБОДА СЛОВА ЯК ПРАВО ТА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Нині у всіх цивілізованих країнах на конституційному рівні закріплено право на свободу слова. Зокрема, це передбачено у ст. 19 Конституції Королівства Бельгії від 17.02.1994, ст. 21 Конституції Італійської Республіки від 01.01.1948, ст. 5 Конституції Федеративної Республіки Німеччина від 23.05.1949, ст. 14 Конституції Грецької Республіки від 11.06.1975, ст. 20 Конституції Королівства Іспанії від 27.12.1978, ст. 19 Конституції Японії від 03.05.1947, ст. 7 Конституції Королівства Нідерланди від 17.02.1983, ст. 16 Конституції Швейцарської Конфедерації від 18.04.1999 та ін.

Сьогодні основним критерієм суспільного прогресу є рівень гуманізації суспільства, економічної, політичної, соціальної і духовної свободи особистості. Кожна суспільна формація чи цивілізація прогресивні настільки, наскільки вони розширюють коло прав і свобод особи, створюють умови для її самореалізації. Однак не слід забувати, що свобода лише тоді може бути критерієм суспільного прогресу, коли її зростання відбувається в розумних межах. Коли цими межами на будь-якому етапі розвитку суспільства є відповідальність особистості перед суспільством і вона виходить за ці межі, у суспільстві неминує починатися анархія, що з поняттям «свобода» аж ніяк не сумісна.

Свобода може бути небезпечною в руках безвідповідальних людей, амбіційних політиків та демагогів. Не так вже й рідко в історії багатьох країн зловживання свободою слова призводило до підриву громадського й державного устрою, а врешті-решт і до ліквідації самої свободи слова, як і свободи в цілому. Аналізуючи свободу слова як безумовну конституційну цінність суспільства і кожної окремої особи, важливо розуміти, що визнання свободи слова вимагає й визнання можливості її обмеження, передусім юридичного. Не випадково в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права є пряма вказівка на необхідність на основі закону обмежити свободу слова для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я та моральності населення. Слід зазначити, що в ч. 3 ст. 34 Конституції України є пересторога стосовно реалізації здійснення свободи думки і слова, свободи висловлювання своїх поглядів і переконань, якщо це стосується національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Крім того, згідно із ч. 2 ст. 64 Конституції України ці обмеження можуть також бути доповнені тими, які встановлюються